УДК 37.014.5
DOI https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.31

Л. О. Радіонова
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-9691-1199
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії і політології
Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова

Н. В. Козирєва
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1643-1871
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії і політології
Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

Постановка проблеми. Амбівалентність дослідження міського простору передбачає суперечливі, але водночас співіснуючі підходи, інтерпретації та методологічні підходи. Актуальність статті пов'язана з необхідністю адекватного, філософськи обґрунтованого вивчення міського простору та важливістю критичного осмислення методологічного апарату дослідження і, як наслідок, об'єктивного відображення міських процесів, напрямів у розвитку міста.

Сучасне місто, що являє собою простір потоків домінантних сил, не може аналізуватися у відриві від просторового виміру. Водночас зміщення методології в бік утвердження одного домінантного чинника або принципу розвитку робить пояснення міських процесів проблематичним і неповним. Тому **метою статті** є спроба показати роль безлічі взаємопов'язаних аспектів, що слугують поясненню організації міського простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші важливі спроби з осмислення міста як особливого самостійного утворення були представлені роботами Е. Дюркгейма, М. Вебера, Г. Зіммеля, К. Маркса, Ф. Енгельса. Від самого початку розгляд міста відбувався в рамках ширшої перспективи: історичного становлення суспільства, як у М. Вебера та Ф. Енгельса, з погляду суспільних трансформацій – переходу від моделі традиційних відносин до індустріальних, що стає предметом дослідження Г. Зіммеля в рамках питання становлення сучасності. Особливо важливо, що місто стає місцем зародження нового типу соціальних відносин, а це принципово змінює їхнє теоретичне осмислення. Простір міста є центром різноманіття соціальних відносин. Так, Л. Вірт, представник Чиказької школи соціології, розглядає різні просторові моделі міста як результат боротьби за виживання індивідів і груп людей. Одними з найважливіших напрямів ранніх досліджень Чиказької школи є спроба встановити зв'язок соціальних феноменів і просторових моделей, через розгляд проблеми соціальної інтеграції та дезінтеграції [1]. Множинність напрямів досліджень пов'язана з різноманітністю суспільних відносин міського простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уже наприкінці минулого століття низкою філософів і соціальних теоретиків, особливо в контексті марксизму, урбаністики та політичної економії розглядався просторовий розподіл ресурсів як важливий чинник розвитку міста. Одним із популярних пояснень міського зростання та змін є процес циркуляції капіталу. Ідея циркуляції капіталу в місті розроблялася ще К. Марксом у «Капіталі» під час аналізу руху капіталу [2], а Ф. Енґельс у «Становищі робітничого класу в Англії» описав, як капітал концентрується в містах, створюючи соціальні нерівності [3]. Однак А. Лефевр критикує класичний марксизм, зокрема, він вважає, що К. Маркс, розглядаючи процеси індустріалізації, формування та розвиток капіталістичного суспільства, приділив недостатньо уваги міському питанню. Лише Ф. Енгельс розглядав міську житлову проблему робітничого класу, однак, міські проблеми набагато ширші, ніж просто житлові. Найбільшу популярність серед усіх праць, присвячених міській тематиці, здобула праця А. Лефевра «Виробництво простору», в якій він розглядав місто як простір, де капітал циркулює через забудову, нерухомість і транспорт [4]. Він увів поняття «право на місто», пов'язане з відчуженням міських просторів ринковою економікою. Сучасний марксистський географ Девід Гарві розвинув ідеї Лефевра в «Spaces of Global Capitalism: Towards a Theory of Uneven Geographical Development» та «Бунтівних містах», розробив концепцію другого кола нагромадження капіталу, показуючи, як капітал інвестується в нерухомість, інфраструк-

© Л. О. Радіонова, Н. В. Козирєва, 2025

туру та джентрифікацію [5]. Мануель Кастельс досліджував циркуляцію капіталу через інформаційні потоки та фінансові центри, ввівши поняття «простору потоків», де капітал рухається через мережу міст-глобальних вузлів [6].

Фердинанд Тьоніс хоча не розробляв концепцію циркуляції капіталу напряму, але його теорія Gemeinschaft і Gesellschaft пояснювала перехід від традиційного до індустріального міста, де капітал став рушійною силою соціальних зв'язків. Ніл Сміт пояснював міські зміни через джентрифікацію, як стратегію капіталістів зі збільшення вартості міської нерухомості. Джером Крас у книжці «Як міста змінюють місцеву культуру та клас. Міська антропологія» [7] аналізує, як етнічні квартали, раніше населені представниками робітничого класу, з часом стають престижними районами для проживання. Наприклад, він згадує перетворення богемного району Грінвіч-Віллідж у Нью-Йорку в 1970-х роках на модне місце для життя. Дж. Крас пов'язує це явище з концепцією «другого кругообігу капіталу», коли інвестиції спрямовують у нерухомість і міську інфраструктуру, що призводить до зміни соціального й економічного ландшафту міських районів.

Таким чином, якщо Маркс заклав основи аналізу руху капіталу, то неомарксисти адаптували ці ідеї до урбаністики, аналізуючи сучасний капіталізм, нерухомість і глобальні фінансові потоки, та зробили значний внесок в аналіз циркуляції капіталу в місті, особливо з погляду просторової економіки та нерівномірного розвитку.

Формуванню міської нерівності та нових форм влади присвячені праці британської соціологині Дорін Массі. Вона наголошувала, що капітал рухається не тільки лінійно, а й просторово, створюючи відмінності між районами та містами. У праці «Spatial Divisions of Labour» [8] вона аналізувала, як капітал переміщується між регіонами, створюючи бідні та багаті зони. Вона критикувала ідею, що глобалізація веде до «згладжування» просторів, доводячи, що капітал концентрується в певних точках (наприклад, у фінансових центрах), створюючи нові форми просторової нерівності. Її концепція «силового географічного розташування» у книжці «For Space» стверджувала, що різні групи (багаті, бідні, бізнес, робітничий клас) нерівномірно включені в потоки капіталу, інформації та влади [9]. Розвивала ідеї Лефевра про простір як соціальний продукт, досліджувала, як забудова, транспорт і нерухомість стають інструментами перерозподілу капіталу в містах. Вона аналізувала нерівномірний розвиток капіталізму, вивчала потоки капіталу та глобальні мережі. Як і Лефевр, наголошувала, що простір – це не просто географія міста, а результат взаємодії соціальних та економічних сил.

Простір відіграє ключову роль у поясненні міських змін, тому що він не є нейтральним або пасивним тлом, а формується через соціальні, економічні та політичні процеси. Різні теоретичні підходи розглядають простір по-різному, але всі вони визнають його динамічність і зв'язок із рухом капіталу, влади та соціальних відносин (табл. 1).

Незважаючи на зрослу роль простору в теорії пояснення міських змін, одним з основних питань залишалася роль держави. Вона висту-

Таблиця 1

Основні підходи до ролі простору у міських змінах

№	Теоретичні підходи	Автори	Характеристики
1	Марксистська політична економія	Маркс, Енгельс, Лефевр, Харві [2–5]	Простір як поле боротьби і капіталістична логіка розвитку. Міста розвиваються відповідно до логіки нагромадження капіталу, де простір використовується для інвестицій, нерухомості та перерозподілу ресурсів. Джентрифікація, нерівномірний розвиток та урбаністичні кризи – це наслідки капіталістичного способу виробництва. Лефевр у «Виробництві простору» показав, що простір – це продукт соціальних відносин, а не просто фізичне середовище.
2	Постструктуралізм і просторова теорія	Фуко, Соуджа, Дорін Массі [8,9]	Простір як соціальний конструкт і поле влади. Фуко бачив простір як інструмент дисципліни (в'язниці, фабрики, школи – це організовані простори контролю). Едвард Соуджа («Третій простір») і Дорін Массі («Power- Geometry») стверджували, що простір формується внаслідок перетину різних сил – політики, капіталу, міграції. У містах це виражається в нерівному доступі до простору, коли багаті контролюють центральні райони, а бідні витісняються на периферію.
3	Урбаністична екологія та просторова диференція	Чиказька школа [1]	Простір як система зон і конкуренції за міські ресурси. Місто розвивається як екосистема, де різні групи борються за вигідні місця (зони ділової активності, елітні квартали). Важлива ідея «інвазивної зміни», коли одні групи замінюють інші в міському просторі.
4	Мережева та інформаційна теорія	Кастельс [6]	Простір потоків і цифрові міста. Сучасні міста перестають бути просто фізичними місцями, а стають вузлами в глобальній мережі капіталів, даних і людей. Виникає розрив між «центральними» і «периферійними» просторами, де одні райони інтегровані у світову економіку, а інші залишаються маргіналізованими

Джерело: складено авторами на основі: 1–9.

пає регулятором, інвестором і політичним актором, що впливає на розвиток міського простору. Залежно від ідеології та економічної системи держава може або сприяти справедливому розвитку, або посилювати нерівність. Держава визначає правила забудови, податки на землю, орендне законодавство. Втручання може стримувати спекуляції (наприклад, контроль орендних ставок у Берліні) або, навпаки, створювати умови для джентрифікації.

Міський транспорт, дороги, комунальні послуги – все це залежить від державних рішень. Вкладення в транспортні вузли підвищують вартість нерухомості, що веде до джентрифікації та зміни соціальних верств у районах. Наприклад, розвиток метро в Лондоні чи Парижі змінив соціальну карту міст. Держава може будувати соціальне житло (як у Скандинавії) або, навпаки, дозволяти ринку витісняти малозабезпечених (як у США). У 1980-ті у Великій Британії Маргарет Тетчер приватизувала соціальне житло, що призвело до зростання нерівності в містах. Капіталізм породжує «підприємницьке місто» [5], де муніципалітети конкурують за інвестиції, пропонуючи податкові пільги бізнесу. У результаті зростає боргова залежність міст, а бідні райони залишаються без фінансування

Держава може заохочувати або обмежувати міграцію, що змінює етнічну та соціальну структуру міста. Політики «нульової терпимості» (наприклад, джентрифікація Нью-Йорка за Рудольфа Джуліані) змінюють міські райони шляхом витіснення вразливих груп. Критика неомарксистів, Гарві та Лефевра, ролі держави в міських змінах особливо підкреслює, що держава підтримує капіталізм, допомагаючи перерозподіляти міський простір на користь еліт. Наприклад, масова реконструкція Парижа (барон Осман, XIX століття) – не просто модернізація, а інструмент контролю над робітничими кварталами. Своєю чергою, неоліберальні вважають, що держава має мінімально втручатися, а ринок сам «регулює» розвиток міста. Однак це веде до зростання цін, джентрифікації та погіршення доступності житла. Наприклад, Сан-Франциско і криза доступного житла через пріоритет IT- бізнесу. Постструктуралісти Дорін Мессі, Ніл Сміт показують, що держава посилює просторову нерівність, концентруючи інвестиції в елітних районах та ігноруючи маргіналізовані групи [8, 9].

Держава – ключовий гравець у формуванні міського простору, визначаючи: хто може жити в місті й де; які райони розвиваються, а які залишаються бідними; як розподіляються ресурси та інфраструктура. Роль держави не можна ігнорувати, бо без її втручання ринкові сили призводять до хаотичного зростання нерівності та соціальних конфліктів.

Поряд із державною участю у функціонуванні міської системи, існують різні соціальні групи, які вступають у змагання. Вони борються за підтвердження легітимності власних дій і прав, що неминуче передбачає участь державних інститутів. У результаті місто стає ареною серйозної політичної боротьби. Проблеми, що виникають, і конфлікти інтересів реальні й розглядаються як один із важливих чинників міського розвитку, на відміну від попередніх періодів, коли на їхнє значення не зважали настільки явно на практиці або в теоретичних працях.

Традиційний підхід заперечував політичний вплив на міський розвиток, особливо планування. Як критичний аргумент наводилося те, що планування приділяє занадто багато уваги соціальним утопіям, опускаючи при цьому наявний контекст. Існує розбіжність між світом наявної теорії планування та його практичним втіленням. Перший світ представляє порядок і розум, тоді як другий – хаос та ірраціональність. Конвенціоналісти вирішили розв'язати цю суперечність, запровадивши уявлення про те, що планування не намагається пояснити світ таким, яким він є, але те, яким він має бути. Тоді теорія планування ставить перед собою завдання раціоналізувати ірраціональне і шукає спосіб втілити себе в соціальній та історичній реальності, привнісши у світ набір абстрактних, незалежних і трансцендентних норм. На думку марксистів теорії планування бракує зв'язку з реальним міським контекстом.

Джон Форестер розробив цілу теорію планування, що ґрунтується на концепції Юргена Габермаса. Основний зміст цього зв'язку полягає в тому, що планування процесу повинно бути орієнтоване на діалог і взаєморозуміння між різними учасниками, а не на технократичне або суто бюрократичне ухвалення рішень. Джон Форестер стверджував, що сучасний капіталізм був легітимований за допомогою створення навколо себе складного комплексу викривлень у комунікації, що запобігав самій можливості розуміння власного функціонування. Ці спотворення обмежують не тільки розуміння того, що відбувається, а й ускладнюють процес ухвалення рішень. Форестер розглядає планування як процес комунікації між зацікавленими сторонами (громадянами, владою, бізнесом, експертами) [10]. У книжці «Раціональність і несподіванка: драма посередництва у відновленні громадянського суспільства» він розвиває ідеї про ролики діалогу, посередництва. «Визнаючи практику планування як нормативну комунікативну дію зі структурою розподілу ролей, що спотворює, покриває, або розкриває громадськості перспективи та можливості, з якими вона стикається, критична теорія планування допомагає нам практично та етично.

Це внесок критичної теорії в планування: прагматичне бачення – відкрити істинні альтернативи, виправити хибні очікування, протистояти цинізму, збільшити поінформованість, поширити політичну відповідальність, залученість і дію. Практика критичного планування, технічно оснащена і політично чутлива – організуюча і демократизуюча практика» [11].

Інакше кажучи, необхідно створювати зв'язки у спільнотах, уважно вислуховувати думки людей, залучати до процесів різні громадські групи, освічувати громадян у питаннях долучення до цього руху, забезпечити їхньою інформацією та переконатися, що люди можуть отримати до неї доступ, розробити навички роботи у групах у конфліктних ситуаціях, особливо наголошувати на необхідності участі.

Місто існує в просторі постійного потоку змін, які визначають напрямок розвитку і є своєрідним містобудівним «матеріалом». Зміни – це насамперед ухвалені рішення, які символічно або фізично відображаються в міському ландшафті. Динаміка простору міста, що постійно змінюється, – єдина можливість підтримання його стабільності. Зв'язок змін і прийнятих рішень відсилає до питання міської справедливості.

У численних міських конфліктах брали участь володарі капіталу, які інвестували в житловий комплекс, і його мешканці – орендарі (необхідно зауважити, що історично більшість із них були представниками професій, які отримують дохід від праці. Питання соціальної нерівності має частково контролюватися державними ініціативами, без яких розрив рівнів життя прошарків населення лише збільшуватиметься. Деякі дослідники міста вбачають державну участь у становленні глобального податку на багатство, який має скоротити нерівність. Важко повністю охопити наслідки реалізації цієї ідеї, проте можна припустити, що це призведе до значного посилення ролі держави. Його ідея про досягнення більшої прозорості глобальних фінансових потоків наштовхується на питання про межі суверенітету держав і характер використання отриманої інформації. Зрештою, реалізація соціальних інтересів багато в чому залежить не тільки від держави, а й від цивільних груп, що взаємодіють із нею.

Міське планування призводить до необхідності ухвалення конкретних рішень щодо кожного об'єкта: чи є він житловим комплексом, парком або автомагістраллю. Тут важлива функція держави як посередника при збереженні інтересів сторін.

Інвестиції у зміни – один з основних процесів, що формують образ міста та характер міських перетворень, який також дає владу в ухваленні найважливіших рішень для стабільного функціонування міста.

Найбільш очевидна царина, зміни в якій стосуються всіх мешканців міста – це публічний простір. Публічні простори – суть внутрішні вузли відносин, які роблять місто містом, це простори зустрічей різноманітних міських груп, які, стикаючись і вмикаючись у випадкові й непередбачувані взаємодії, дізнаються про альтернативні думки та стилі життя (а отже, у публічних місцях завжди є ризик зіткнення з «іншим», «чужим», «небажаним»). Боротьба міських сил за вплив дуже гостро ставить питання про співвідношення публічного і приватного простору.

Споконвічно демократичний характер публічного простору, як вільного для пересування і використання, відсилає до уявлень про античну агору, рівноправність громадян в обговоренні проблем і ухваленні рішень. Перенесення цієї моделі на сучасні міста свідчить про те, що саме громадянам має належати ініціатива міських перетворень за допомогою участі у функціонуванні міських громадянських інститутів. Але обмеженість інструментів впливу як на владні структури, так і на ініціативи бізнесу призводить громадянські інститути до оборонної позиції захисту від небажаних змін, ніж до активного просування альтернативних пропозицій.

Створення будь-якої інфраструктури міста потребує великих матеріальних витрат. В ідеальній схемі влада громадян очевидна: державі вони платять податки, а отже, від цих надходжень залежить процвітання міста, а також громадяни є джерелом попиту для бізнесу, схема спотворюється в реальному місті. Громадянські ініціативи розрізнені і рідко призводять до отримання прибутку. Інакша ситуація з політичними та економічними силами, які за можливості об'єднання спільно ухвалюють рішення щодо формування образу міста і примножують стабільний дохід.

Міське капіталовкладення – це один із найефективніших інструментів контролю міського простору, спосіб підтримання вітальних сил міста, а також інструмент, за допомогою якого проводять соціальні кордони між приватним і публічним простором. Однією з головних проблем, що породжують численні конфлікти, стає приватизація публічного простору. Міркування та механізми, що лежать в основі цього процесу, численні. Наприклад, на території комерційної власності або закритих житлових комплексів, основним мотивом обмеження доступу стає прагнення уникнути небажаних контактів (з волоцюгами, злочинцями або просто міськими жителями). Для цього створюється додатковий поліцейський контроль, наймаються приватні охоронні підприємства. У цьому разі сам принцип публічного простору, що перебуває в розпорядженні городян, порушується. Контроль локалізується, а правила поведінки і склад людей,

які в цьому просторі можуть перебувати, встановлюється невеликою групою громадян. Ці процеси можуть згубно позначитися на уявленні про публічний простір. Прагнення убезпечити окремі місця міста можуть обернутися повною безконтрольністю і зовсім іншими принципами поведінки в інших місцях публічного простору. Це розбиває цілісність, ставлячи під удар контроль публічного простору.

Необхідно також розуміти, що сувора демаркація міста на зони приватного контролю, мілітаризація простору стають предметом естетизації. Виробляється символічна мова заборони, меж права та санкціонування дій. У сучасному місті візуальний канал вкрай важливий, він стає потужним економічним інструментом.

З іншого погляду питання меж приватного і публічного простору пов'язане з тим фактом, що практично вся міська інфраструктура – магазини, парки, кафе, ресторани, торгові центри, зони рекреації – є приватними володіннями. Усі ці місця стають джерелами образів міста, отже, пов'язані з певними моделями поведінки. Для процвітання і благополуччя місто має бути різноманітним. Воно має в одному просторі задовольняти всі потреби городян. Місто пропонує людям одночасно і комфортне повсякденне існування, і світ ритуалізованих задоволень. Наприклад, в Харкові безліч парків і скверів було перебудовано і облагороджено (насамперед згадується Центральний парк), хоча кожен із парків унікальний, у кожному з них було створено схожу інфраструктуру, що збільшує зручність і комфорт відвідувачів. У Харкові відкрилися культурні центри: «ЄрміловЦентр» – центр сучасного мистецтва, Арт-завод «Механіка. Інша Земля», Культурна Асоціація «Новий Акрополь» Харків, Єврейський Культурний Центр «Бейт Дан». Усі вони є комплексними структурами, діяльність яких спрямована на мистецтво, освіту, відпочинок, роботу. Вони стають «опорними точками» в культурному полі міста та місцями виробництва продуктів символічної економіки.

Різноманітність є основним принципом і секретом процвітання згідно з думкою одного з найзначніших міських дослідників і громадського активіста Джейн Джейкобс: «Різноманітність – природна якість великих міст» [12]. Слід однак зауважити, що воно більше не є просто міською чеснотою, а стає інструментом у боротьбі за владу над міським простором. Зробити місто різноманітним – означає зробити його демократичним. А з цього випливає, що й вільним.

Висновки. Таким чином, простір міста – це не просто географія, а активний чинник міських змін. Він формується і трансформується внаслідок капіталістичного нагромадження, політичної влади, соціальних конфліктів і технологічного прогресу. Марксисти бачать простір міста як арену боротьби за капітал. Постструктуралісти розглядають його як поле влади та ідентичностей. Екологи міста аналізують його як динамічну екосистему. Мережеві теоретики описують його через потоки інформації та грошей.

Образи міського простору формуються силами, що втілюють або об'єднані, або такі, що протистоять один одному, економічні та політичні інтереси, а також інтереси різних спільнот. Місцем боротьби стає публічний простір, який зазнає змін, стаючи приватним. Це призводить до практично безроздільного впливу окремих груп на формування моделей поведінки, характеру споживання і сприйняття громадян. При цьому законність введення подібних «бар'єрів» або обмежувальних заходів досить часто сумнівна. Трапляється, що брак інформації подекуди не дає змоги навіть точно визначити статус місця як приватного чи публічного володіння. Приватизація публічного простору і незаконне обмеження доступу до суспільної власності призводить до звуження і суворої демаркації міста.

Література

1. Wirth l. Urbanism as a Way of life. URL: https://aliah.ac.in/upload/media/04-04-20_1585984766.pdf (дата звернення: 12. 01. 2025).

2. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії / упоряд. Ф. Енґельс. Партвидав «Пролетар». Харків. 1988. 950 с. URL: https://www.marxists.org/ukrainian/marx-engels/kapital/Kapital_Tom_1_Knyha_1.pdf (дата звернення: 15. 01. 2025).

3. Engels Ф. Die Lage der arbeitenden Klasse in England. 333 p. URL: https://www.sas.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Engels_Die_Lage_der_arbeitenden_Klasse.pdf (дата звернення: 15. 01. 2025).

4. Lefebvre Henri The Production of Space. Basil Blackwell Ltd. 3 Cambridge Center Cambridge, Massachusetts 01142, USA. URL: https://monoskop.org/images/7/75/Lefebvre_Henri_The_Production_of_Space.pdf (дата звернення: 20. 01. 2025).

5. Harvey David. Spaces of Global Capitalism: Towards a Theory of Uneven Geographical Development». Verso. London 2006. 154 p. URL: https://typeset.io/pdf/spaces-of-global-capitalism-towards-a-theory-of-uneven-2gyaazntwk.pdf (дата звернення: 20. 01. 2025).

6. Castells Manuel The City and the Grassroots: A Cross-cultural Theory of Urban Social Movements. University of California Press. 1983. 488 p. URL: https://archive.org/details/citygrassrootscr0000cast (дата звернення: 02. 02. 2025).

7. Jerome Kras. Seeing Cities Change Local Culture and Class. An Urban Anthropology. City University of New York, USA. URL: https://www.book2look.com/embed/9781317057819 (дата звернення: 02. 02. 2025).

8. Doreen B. Massey. Spatial Divisions of Labor: Social Structures and the Geography of Production. Psychology Press, 1995. 393p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=X_uVogLRjQsC&pg=PR7&hl=ru&sourc

e=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 01. 02. 2025).

9. Gillian Rose. For Space – by Doreen Massey. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-5871.2007.00452.x (дата звернення: 02. 02. 2025).

10. Forester John. Critical Theory and Planning Practice July. Cornell University 1980. URL: https://www.researchgate.net/publication/249051513_Critical_Theory_and_Planning_Practice

11. Forester John. Rationality and Surprise: The Drama of Mediation in Rebuilding Civil Society. University of Toronto Press eBooks. URL: https://www.academia.edu/108497206/4_Rationality_and_Surprise_The_Drama_of_Mediation_in_Rebuilding_Civil_Society (дата звернення: 02. 02. 2025).

12. Jane Jacobs The Death and Life of Great American Cities. URL: https://www.petkovstudio.com/bg/wp-content/uploads/2017/03/The-Death-and-Life-of-Great-American-Cities_Jane-Jacobs-Complete-book.pdf (дата звернення: 03. 02. 2025).

Анотація

Радіонова Л. О., Козирєва Н. В. **Амбівалентність дослідження міського простору.** – Стаття.

У статті розглядаються суперечливі, але водночас співіснуючі підходи, інтерпретації та методологічні підходи до аналізу простору сучасного міста. Доведено на основі аналізу робіт дослідників міста, що простір міста – це не просто географія, а активний чинник міських змін. Показано, як він формується і трансформується внаслідок капіталістичного нагромадження, політичної влади, соціальних конфліктів і технологічного прогресу. Аналізуються основні підходи до ролі простору у міських змінах. На основі аналізу робіт класиків, а також сучасних філософів-урбаністів та економістів доведено, що марксисти бачать простір міста як арену боротьби за капітал, постструктуралісти розглядають його як поле влади та ідентичностей, екологи міста аналізують його як динамічну екосистему, мережеві теоретики описують його через потоки інформації та грошей. У статті аналізується роль держави в розвитку міського простору, показано, що вона виступає регулятором, інвестором і політичним актором, якій впливає на розвиток міста. Показано, що залежно від ідеології та економічної системи держава може або сприяти справедливому розвитку, або посилювати нерівність. Доведено, що планування процесу розвитку повинно бути орієнтоване на діалог і взаєморозуміння між різними учасниками, а не на технократичне або суто бюрократичне ухвалення рішень. Підкреслюється необхідність залучати до процесів різні громадські групи, бо реалізація соціальних інтересів міста багато в чому залежить не тільки від держави, а й від цивільних груп, що взаємодіють із нею. Доведено, що образи міського простору формуються силами, що втілюють або об'єднані, або такі, що протистоять один одному, економічні та політичні інтереси, а також інтереси різних спільнот. Наведено приклади публічних просторів Харкова. Місцем боротьби стає публічний простір, який зазнає змін, стаючи приватним. Це призводить до практично безроздільного впливу окремих груп на формування моделей поведінки, характеру споживання і сприйняття громадян. При цьому законність введення подібних «бар'єрів» або обмежувальних заходів досить часто сумнівна.

Ключові слова: місто, держава, простір міста, циркуляція капіталу, міський розвиток, теорія планування міст, публічний простір, приватний простір.

Summary

Radionova L. O., Kozyreva N. V. **Ambivalence of the study of urban space.** – Article.

The article deals with contradictory, but at the same time coexisting approaches, interpretations and methodological approaches to the analysis of the space of the modern city. Based on the analysis of the works of urban researchers, it is proved that urban space is not just geography, but an active factor of urban change. It is shown how it is formed and transformed as a result of capitalist accumulation, political power, social conflicts and technological progress. The main approaches to the role of space in urban change are analysed. Based on the analysis of the works of classical and contemporary urban philosophers and economists, it is proved that Marxists see the city space as an arena of struggle for capital, post-structuralists consider it as a field of power and identities, urban ecologists analyse it as a dynamic ecosystem, network theorists describe it through the flow of information and money. The article analyses the role of the state in the development of urban space, showing that it acts as a regulator, investor and political actor that influences the development of the city. It is shown that, depending on the ideology and economic system, the state can either promote equitable development or exacerbate inequality. It is proved that the planning of the development process should be focused on dialogue and mutual understanding between different participants, rather than on technocratic or purely bureaucratic decision-making. The author emphasises the need to involve various public groups in the processes, since the realisation of the social interests of the city largely depends not only on the state, but also on civil groups that interact with it. It is proved that the images of urban space are formed by forces that embody either united or conflicting economic and political interests, as well as the interests of different communities. Examples of public spaces in Kharkiv are given. Public space becomes a place of struggle, which is undergoing changes, becoming private. This leads to the almost undivided influence of certain groups on the formation of behavioural patterns, consumption patterns and perceptions of citizens. At the same time, the legality of introducing such 'barriers' or restrictive measures is often questionable.

Key words: city, state, urban space, capital circulation, urban development, urban planning theory, public space, private space.